

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Birleşmiş Milletler Genel Kurul Salonu'nda BM'nin 78'nci Genel Kurulu görüşmelerinde katılımcılara hitap etti. (Murat Kula/AA, 19 Eylül 2023)

Burhanettin **Duran**

bduran@setav.org

78. BM GENEL KURULU VE ERDOĞAN'IN DİPLOMASİ TECRÜBESİ

Cumhurbaşkanı Erdoğan, mevcut uluslararası sistemin adaletsizliklerine yaptığı güçlü vurgu ile uluslararası toplumun vicdanı olan bir lider. Erdoğan'ın mesajları sadece bir feryat değil. BM reform önerisi ile dünya liderlerine ne yapılması gerektiğini de anlatıyor. Birçok krizde öncü rol de alarak, küresel ve bölgesel barışa ve güvenliğe katkı için elinden geleni yapıyor.

BRICS genişlemesi ve G20 Yeni Delhi Zirvesi'nden sonra gerçekleşen diplomasi kalbinin attığı 78. BM Genel Kurul'un teması, "Güvenin Yeniden Tesisi ve Küresel Dayanışmanın Yeniden Canlandırılması" idi. Zirveler için çok değerli temalar seçiliyor. Nitekim G20 liderler zirvesinin teması da "Tek Dünya, Tek Aile ve Tek Gelecek"ti. Ancak realite, bu süslü kelimelerden çok farklı bir yere gidiyor. ABD, Çin, AB ve Rusya gibi büyük güçler arasındaki rekabet giderek yoğunlaşıyor. Pasifik'teki gerilim artarken, Ukrayna'daki savaşın Orta Asya'dan Afrika'ya kadar birçok bölgede yeni çatışmalar getirmesinden

korkuluyor. Yükselen güçlerin dahil olduğu yeni rakip projeler gündeme geliyor. Çin'in Yol-Kuşak Projesi'ne karşı Yeni Delhi'de ilan edilen Hindistan-Ortadoğu-Avrupa Ekonomi Koridoru (IMEC) gibi.

İkinci Dünya Savaşı sonrası güç dengelerinde kurulan BM sistemi, barış ve güvenliği koruma konusunda giderek etkisizleşti. BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden birisi olan Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, BM'nin krizini daha da belirgin hale getirdi. Kazananlara verilen veto gücünün, küresel güvenliği ve istikrarı sağlamadığı bir kez daha görüldü. Bu yıl, sürdürülebilir kalkınma, iklim değişikliğiyle mücadele, salgınlara hazırlık, çatışma noktaları ve savaşların yanı sıra BM Reformu da

Genel Kurul'un gündeminde. Güvenlik Konseyi daimi üyelerinden sadece ev sahibi ABD'nin başkan düzeyinde katılımı oldukça manidar.

İşte böyle bir ortamda, "daha adil bir dünya mümkün" çağrısının haklılığı daha fazla belirginleşen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Genel Kurul'da 13. kez hitap etti. Erdoğan'ın daha önce BM reformuna, Filistin, Myanmar, Suriyeli sığınmacılar ve İslam karşıtlığı meselelerine dair Genel Kurul konuşmaları büyük ilgi görmüştü. Birçok liderin Erdoğan'ı tebrik etmekte yarıştıklarına şahit olmuştum.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, mevcut uluslararası sistemin adaletsizliklerine yaptığı güçlü vurgu ile uluslararası toplumun vicdanı olan bir lider. Erdoğan'ın mesajları sadece bir feryat değil. BM reform önerisi ile dünya liderlerine ne yapılması gerektiğini de anlatıyor. Birçok krizde öncü rol de alarak, küresel ve bölgesel barışa ve güvenliğe katkı için elinden geleni yapıyor. Ukrayna'daki savaşın önce çıkmaması, sonra da ateşkes, Tahıl Koridoru ve esir takası için sergilediği diplomatik çaba, buna en güncel örnek olarak verilebilir.

Diplomasinin en tecrübeli liderlerinin başında gelen Erdoğan'ın yeni girişimlerle insanlığa hizmet edeceğine eminim. BM reformuna farklı bakış açıları ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın önerisini değerlendirmek için SETA Vakfı'nın yeni yayımladığı "The UN Reform: New Approaches and Türkiye's Perspective" başlıklı kitabı okuyabilirsiniz.

Erdoğan'ın Genel Kurul kapsamında Türkiyeli'de yaptığı görüşmelerden ikisi öne çıktı: İsrail Başbakanı Netanyahu ve Yunanistan Başbakanı Miçotakis.

Yeni Delhi'deki G20 Zirvesi marjında Mısır Cumhurbaşkanı Sisi ile görüşen Erdoğan, böylece Türkiye'nin normalleşme politikasını tamamlayarak yeni bir iş birliği aşamasına geçiyor. Erdoğan ile Netanyahu arasındaki görüşme, çok verimli bir görüşme olarak kayıtlara geçti. İlk kez yüz

yüze görüşen iki liderin karşılıklı ziyaretleri gündemde. Enerji, teknoloji, inovasyon, yapay zekâ, siber güvenlik, ticaret hacminin büyütülmesi ve Filistin meselesinden bölgesel iş birliğine kadar birçok konu müzakere edildi. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve İsrail Cumhurbaşkanı Herzog arasında nitelikli bir telefon diplomasisi olduğu biliniyor.

Bu görüşmeyle de Ankara'nın Kudüs ve Filistin hassasiyeti gözetilirse, Erdoğan ve Netanyahu arasında lider diplomasisinin yapıcı imkanları genişletilebilir. Bu da Doğu Akdeniz başta olmak üzere çevremizdeki birçok bölgedeki dengelere yansır.

Bölgesel Normalleşme

Bölgemizin aktörleri, normalleşmeyi tamamlayarak, ikili-üçlü yeni iş birliği arayışlarını konsolide etmeye çalışıyor. Her ülkenin yeni dünya düzensizliğinin farkında olduğu malum. ABD ve Çin rekabetinin bölgemize yeni koridor projeleri ile yansıdığı da göz önünde bulundurulmalı. İşte böylesi yeni bir ortamda Türkiye, İsrail ve Yunanistan arasındaki ilişkiler enerji ve lojistikten güvenliğe kadar birçok alanda hem rekabet hem de iş birliği boyutları içeriyor. Hızlı hareket eden ve somut projeler getirebilen aktörler, daha kalıcı denklemler kuracak. Erdoğan'ın Miçotakis ile görüşmesi de "verimli" geçti.

Gerginliği düşüren iki lider seçimlerinden başarılı çıkmanın rahatlığıyla, Türkiye ve Yunanistan arasında güveni tesis edecek somut girişimler peşinde.

7 Aralık'ta yedi yıl aradan sonra Selanik'te yapılacak yüksek düzeyli iş birliği konseyi, kapsamlı bir yeni başlangıç olmaya aday.

Erdoğan'ın Nahçıvan Ziyareti ve Karabağ'da Antiterör Operasyonu

Kuşkusuz Erdoğan'ın Nahçıvan seyahatinin, Azerbaycan'ın 20 Eylül'de Karabağ'da yaptığı terörle mücadele operasyonunun

hemen arkasına denk gelmesi sembolik öneme sahip. BM Genel Kurulu'ndaki konuşmasında Erdoğan, Karabağ'ın Azerbaycan toprağı olduğunu ve yeniden entegre edilmesi gerektiğini vurgulamıştı. Nitekim Aliyev basın toplantısında Erdoğan'a BM konuşmasında verdiği destek için özellikle teşekkür etti. Bakü'nün Karabağ'da operasyon yapma sebebi 10 Kasım 2020'de imzalanan Üçlü Beyanname'nin sözlerine uyulmasını sağlamak. Malum, Karabağ'daki Ermeni silahlı gruplarının saldırıları ve sözde Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılması tansiyonu yükseltmişti. Bunun üzerine Bakü, Zengezur Koridorunun açılması ve Karabağ'daki Ermeni etnik nüfusunun yaşadığı bölgede, Azerbaycan egemenliğinin pratikte tesis edilmesi için bir günlük operasyon yaptı. Bu ortamda gerçekleşen Nahçıvan seyahati ile Türkiye ve Azerbaycan arasındaki "stratejik bütünleşme" ve Türk dünyası ile iş birliği daha da perçinlenecek. Temeli atılan doğal gaz boru hattı gibi entegrasyon adımları Zengezur Koridorunun ve Turan adını taşıyan (TURANSEZ) özel ekonomi bölgesinin açılması ile yeni bir aşamaya geçecek. Türk dünyası vizyonunun gerçekleşmesinde Erdoğan ve Aliyev'in liderliklerinin fark oluşturduğu ve diğer Türk devletlerinin Türkiye-Azerbaycan ilişkisini model olarak değerlendirdikleri söylenebilir.

Elbette Türk dünyasının entegrasyonu için atılacak çok adım var. 1990'ların aksine bugün daha pozitif bir konjonktür ve etkin liderlik var. Türkiye'nin katkısıyla Azerbaycan'ın İkinci Karabağ Zaferini kazanması bir dönüm noktası oldu ve Şuşa Beyanname'si ile iki ülkenin kardeşliği mühürlendi. Önümüzdeki dönemde Kafkaslar ve Orta Asya'nın büyük güçlerin çatışma alanına dönüşmeden istikrar, barış, güvenlik ve refah içerisinde bütünleşmesi ve yükselmesi gerekiyor. Zengezur Koridorunun açılması, bu amaca ulaşmak için bir anahtar konumunda. Güney Kafkaslardaki barış, Ermenistan dahil tüm bölge ülkelerinin lehine.

Bölgemizin aktörleri, normalleşmeyi tamamlayarak, ikili-üçlü yeni iş birliği arayışlarını konsolide etmeye çalışıyor. Her ülkenin, yeni dünya düzensizliğinin farkında olduğu malum. İşte böylesi yeni bir ortamda Türkiye, İsrail ve Yunanistan arasındaki ilişkiler, enerji ve lojistikten güvenliğe kadar birçok alanda hem rekabet hem de iş birliği boyutları içeriyor.

Muhalefetin İç Çekişmesi Nereye Doğru Gidiyor?

Dış politika değerlendirmesini tamamladıktan sonra iç siyasete baktığımızda ise Millet İttifakı'nın dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan gelişmeler karşımıza çıkıyor. Akşener, CHP, Kılıçdaroğlu ve altılı masa ile hesaplaşmasını sürdürüyor. En son mesajları Kılıçdaroğlu "seçim kazanabilirdi diye zehir içtiği", "Millet İttifakı diye bir kavramın şu anda olmadığı" ve "İYİ Parti'nin artık CHP ile rakip olduğu" şeklinde. "CHP'nin bütün muhalefet partilerine patronluk yaptığını" belirten Akşener, partisinin oy kaybını masadan kalkmaya değil aksine oturmaya bağladı. Akşener'in eleştirisi yağmuruna CHP'den ciddi bir karşılık gelmiyor, sadece tek tük mütevezi ve incitmeyen cevaplar veriliyor. CHP, İYİ Parti İstanbul ve Ankara adaylarını açıklasa da Akşener'in son düzlükte kendi adaylarını desteklemesini umuyor. Yani CHP'nin suskunluğunun temel sebebi elbette Mart 2024 seçimleri için İYİ Parti ile yeniden iş birliği kurma ihtimalini tümüyle yok etmemek. Dahası, İYİ Parti seçmenini üzmemek, CHP adaylarına destek bulmak. Bu hesaplar tutar mı, 1,5 ay sonraki CHP kurultayının ertesinde göreceğiz. CHP ve İYİ Parti arasındaki "yakın partinin tabanını etkileme mücadelesi" hangi partinin aleyhine olur sorusunun cevabı, Mart 2024 yerel seçimlerinde belli olur. Hem CHP hem de İYİ Parti bu mücadeleden zarar görebilir.

Akşener'in eleştirileri sadece CHP'nin "patronluğuna" ve "ittifak" kavramına değil. 2018 sonrası CHP-İYİ Parti iş birliğinin tüm geçmişini içeren bir muhasebe yürütüyor. Akşener, cumhurbaşkanlığı sisteminin gerçekliğine uyum sağlayarak muhalefetin birinci partisi olmak için yeni bir yol deniyor. 2024 ve 2028 seçimlerine ittifaksız girme arayışına ısrarla devam ediyor. Kılıçdaroğlu, Kasım'daki kurultaydan sonra İYİ Parti ile masaya oturmaya çalışma kararı aldığı anda işi çok zor olacak. "Şehir bazlı iş birliği kolay" diye düşünmek yanıltıcı.

Zira Akşener, CHP eleştirisinde çok yol aldı. Geri dönmesi durumunda içeceği "zehirin" panzehri bulunmuyor. İmamoğlu ve Yavaş belediye başkanlıklarını kazansa bile Akşener'in 2028 hayalleri tümüyle suya düşer.

 Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, İğdir-Nahçıvan Doğal Gaz Boru Hattı'nın temel atma törenine katıldı. (Murat Çetinmühürdar-TCCB/AA, 25 Eylül 2023)

Akşener'in eleştirileri sadece CHP'nin "patronluğuna" ve "ittifak" kavramına değil. 2018 sonrası CHP-İYİ Parti iş birliğinin tüm geçmişini içeren bir muhasebe yürütüyor. Akşener, cumhurbaşkanlığı sisteminin gerçekliğine uyum sağlayarak, muhalefetin birinci partisi olmak için yeni bir yol deniyor; 2024 ve 2028 seçimlerine ittifaksız girme arayışını ısrarla sürdürüyor.

CHP'nin gözden kaçırdığı bir husus ise İYİ Parti'nin eski Millet İttifakı'nın harcı durumunda olmasıdır. Sağ-milliyetçi seçmen nezdinde CHP ve Kılıçdaroğlu'nu kısmen meşrulaştırdığıdır. İYİ Parti olmadan kurulacak muhalefet ittifakı/iş birliği 2019 ve 2023'ten çok farklı bir birliktelik olur. Kritik soru, CHP, İYİ Parti olmadan diğer küçük sağ partilerle birlikte HDP/ YSP ile açıktan ittifak kurabilir mi? Küçük sağ partiler bu ittifaka katılır mı, katılsalar bile seçmene etkileri ne olur? İYİ Parti'nin hem Cumhuriyet İttifakı'nı hem CHP ve YSP'yi eleştirdiği bir seçim ortamında muhalefet adaylarına oy veren sağ ve milliyetçi seçmen nasıl etkilenir? Elbette muhalefeti toparlamayı en büyük sermayesi gören Kılıçdaroğlu, yeni bir iş birliği kurmaya çabalayacaktır. İYİ Parti olmadan bu iş birliği Mayıs 2023 seçimlerine kıyasla daha başarısız olma riski taşıyor. HDP/ YSP ile TİP'e mahkum kalacak Kılıçdaroğlu'nun, zaten partisinin yetkili kurullarında tartışmadığı "sağ seçmene açılma ve helalleşme" politikalarının anlamı kalmayacaktır. "39 milletvekili kaptırdık" söylemi ile muhalefetin küçük sağ partilerinin seçmeninin havası da zaten kaçmış durumda. İç çekişmeleri ile vakit kaybeden CHP ve Kılıçdaroğlu, kendi seçmeni nezdinde daha büyük bir öfke ve duygusal kopuşun zeminini hazırlıyor.